

Korte historiek van de Lokerenkapel, Onze Lieve Vrouwe van Troost

De Lokerenkapel, de noordelijke en rechts de oostelijke zijde, situatie juli 2021.

Lokeren is één van de oudste gehuchten van Turnhout, dat pas vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw door de urbanisatie en de fors toegenomen bevolking deel uitmaakt van de binnenstad. Lokeren is afgeleid van het Middelnederlands *loke*, dat een afgesloten (ev. met hagen) ruimte betekent.

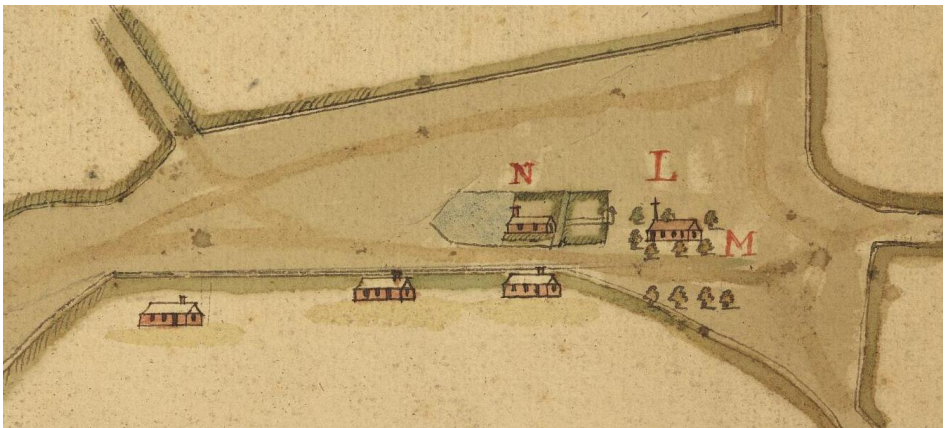
De 15de-eeuwse schepenregisters en 16de-eeuwse *borgemeesters-rekeningen* bevatten vele tientallen verwijzingen naar het gehucht. Zoals verwacht had Lokeren een deels agrarisch karakter:

Aen die wech daer men gheet te Neder Lokeren waert geheiten Sclerx Hof (1428); i driesch gelegen tot Lokeren geheiten den Nouwen hof (1437); i eusel geheiten den Bruel gelegen tot Lokeren (1437); enen driessche gelegen tot Lokeren geheiten den Vorsten Hof (1438); viii lopen erfrogs op lant ende driesch v lopen tsay groot geheiten die Houw Eyck gelegen tot Lokeren (1444); item noch den Ouen hof ende den

Vlassch gelegen tot Lokeren aende strate (1444). De meerdere vermeldingen van 'dries' (dat staat voor drassig grasland) verwijzen duidelijk naar de vochtige ondergrond.

De *borgemeestersrekeningen* van 1561 vermeldden Lokeren meermaals als vindplaats van mutsaart en bouwhout voor onderhoudswerken. Ook in 1659 werden *inden gehuchten van Lokeren op de gemeijnte heirbaen ende Vrointen geplamt verscheijde Eesters*. Tot zeker het midden van de 19de eeuw bevond zich ten westen van Lokeren een aaneenschakeling van bossen zoals de *Visbeeksche Bosschen en Muysen Ven*, die rechtstreeks aansloten op het Grotenhoutbos in Gierle en Vosselaar. De bossen in of tegen Lokeren bevatten voornamelijk mast-, kreupel- en schaarhout. Het gehucht was in het ancien régime wel zeer bescheiden en werd bevolkt door keuterboeren, pachters en houthakkers.

Ter hoogte van dit gehucht Lokeren lag er al zeker in het midden van de 15de eeuw een versterkte boerderij, die eigendom was van de hertogen van Brabant en in leen genomen werd door Nicolas vander Mere. Vandaar de latere benaming Hof Ter Me(e)re. De grachten van het hof waren nog zichtbaar tot in het begin van de 20ste eeuw.¹

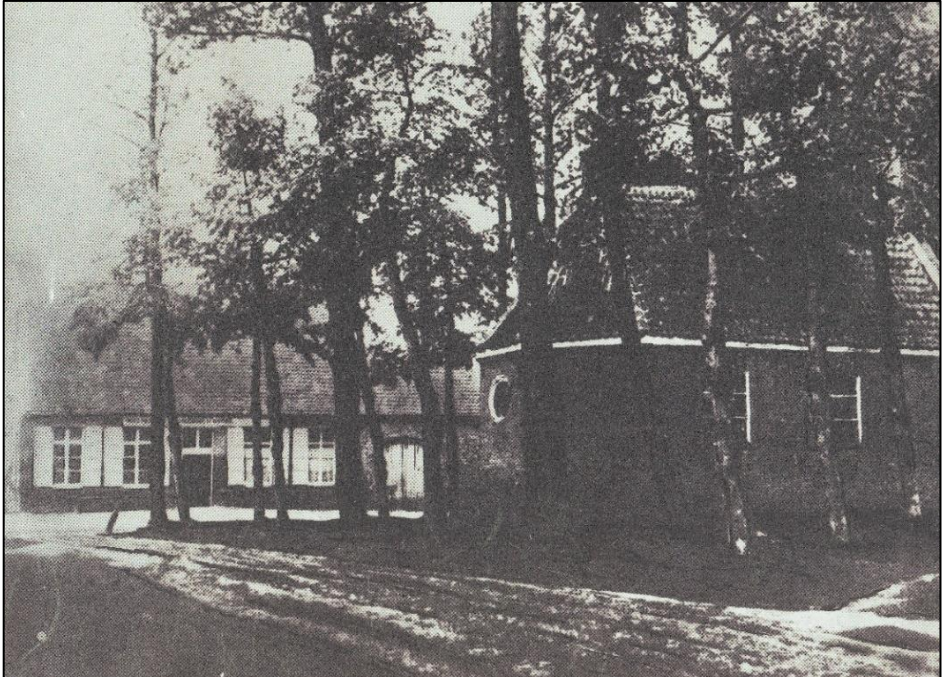

Detail van de Carte figurative de plusieurs chemins situés à Lokeren, sous Turnhout; dressée, le 11 mars 1771, par Guillaume Anthonis, AGR, Cartes et plans manuscrits, I, nr. 2393. L is Lokeren, M: Lokeren Cappel, N: Hofken van den eerw. Heer Cuylen, Deken. Ten westen van het gehucht (ongeveer ter hoogte van de speelkaartenstraten en de Visbeekstraat) bevonden zich toen nog twee vennen, heide, beemden en vooral veel 'vroenten'.

---

¹ Bert Tops en Stephan Delaruelle, *Turnhout en de Grote Markt. De geschiedenis archeologisch bekeken*, Turnhout, 2012, p. 58-59

Al zeker in de tweede helft van de 18de eeuw stond er aan de zuidkant van de (nog niet gekasseide) weg op Gierle, rechtover de Lokerenkapel, een langgevelhoeve die eigendom was van het Begijnhof van Turnhout: *'De infermerye van Beggynhove alhier hebben tot Loockeren een huys hof en schuere gecomen van de erfgenaemen heer Ambrosius Van Kinschoth metten aengelegen van dien'*.²

Op de oudst gekende foto van de Lokerenkapel, omgeven door meerdere bomen, staat op de achtergrond een langgevelhoeve. Is dit één van de begijnhoeven? Foto parochiearchief Sint-Pieter, ongedateerd.

Op 21 november 1714 werd de Lokerenkapel op de hoek van de Steenweg op Gierle met de Lokerenstraat ingehuldigd. Een bron vermeldde: *'Op Onze Lieve Vrouwe Presentatiedag is eene kleine maar zindelijke kapel, te Lokeren, ter eere van Gods Moeder opgericht. Haar beeld wordt dien dag met prachtige luister ingezegend, onder den titel van **Onze Lieve Vrouwe van Troost**; en voor de eerste maal stegen ter harer eer dankgebeden ten hemel, voor de goddelijke hulp die zij den*

---

² SAT, Bederegister 610/058a, met dank aan Marc Berrens.

armen Mooykens had willen verleenen om dezen kleine tempel ter Harer eer te helpen oprichten'.

Op de huidige plaats van de Lokerenkapel hing al zeker in het begin van de 18de eeuw een Onze-Lieve-Vrouwebeeld in een boom. Dit beeld kreeg ruime aandacht van de inwoners van Lokeren, Papenbruggen, het Stokt en andere bewoners van Turnhout en buurgemeenten.

Detail van de de Ferrariskaart, 1778. Lokeren is afgeleid van het middelnederlandse 'loke' en betekent afsluiting, zoals een haag of afgesloten ruimte. Op de kaart zijn heesters, hagen en dreven zichtbaar. De oriëntatie van de kapel komt niet overeen met de werkelijkheid.

De inwoners van het gehucht Lokeren besloten op deze plaats een lemen huisje te bouwen waarin het Mariabeeld werd geplaatst. Niet veel later, in 1714, metselde de arbeider en houthakker Adriaan Mooykens, waarschijnlijk naar een eigen ontwerp, een rechthoekig, bakstenen kapelletje in een semi-classicistische stijl.

Hij deed dit uit dankbaarheid (en met zeer beperkte middelen) omdat hij *wonderbaarlijk* genas van een zware ziekte die hem in augustus 1713 trof.

In oude weekbladen stond geschreven: *Rijke poorters der Vrijheid Turnhout, verzocht Adriaan Mooykens toelating om in hunnen bosschen het noodige hout te kappen; andere vroeg hij geld, of al wat maar tot*

versiering bij kon dragen, de landbouwers zette hij vriendelijk aan om met hunne paarden en karren ter eere van Gods Moeder te komen werken, om hout, steen en leem aan te halen; hij zelf slaafde om zoo te zeggen dag en nacht.³

Topografische kaart, 1872, bron: cartesius.be

Vrij vlug na de inhuldiging nam het aantal bezoekers van de kapel toe, zeker na enkele miraculeuze genezingen na het aanbidden van het Onze-Lieve-Vrouwebeeld. Zo zou door de voorspraak van Onze-Lieve-Vrouw van Troost de landbouwersdochter Maria Princen van het naburige Papenbrugge plots van een jarenlange weerkerende driedaagse koorts genezen zijn. Uit dankbaarheid schonk deze niet echt bemiddelde juffrouw een zilveren geschenk aan het Madonnabeeld in de kapel. Ook de echtgenote van Machiel Kerkhoven die lange tijd *met eene aanhoudende pijnlijke hertspijn werd gekwollen* werd door haar vurige gebed in de Lokerenkapel wonderbaarlijk genezen.

Sindsdien was deze bedevaartkapel regelmatig te klein voor alle gelovigen (ook uit Gierle, Vosselaar, Beerse en Merksplas) die hoopten *'om die menigvuldige, subite, wonderbare barmhartigheden, gunsten en solatiën, die de miserabele zieken menschen door de voorspraecke van de allerheyligste maget en de moeder godts Maria, hunne toevlucht tot dese devoteuse plaetse nemende'*, te verkrijgen.

---

³ In De Kempenaar van 31 oktober 1926 werd verwezen naar 'een oud handschrift'.

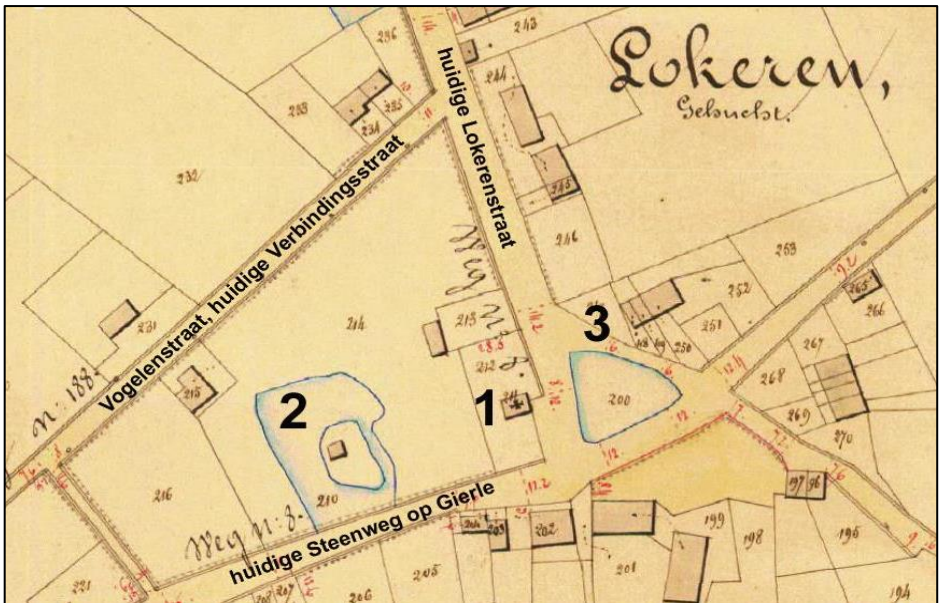
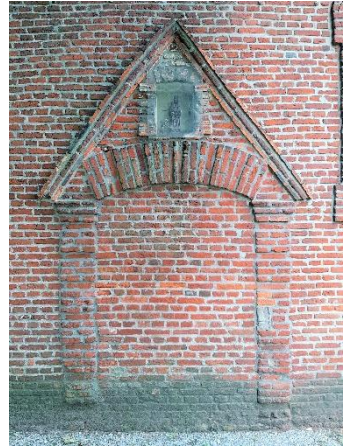
Volgens een document in het aartsbisschoppelijk archief in Mechelen, vroegen de bewoners van Lokeren in 1723 om er alle zondagen een eucharistie te mogen opdragen. Bovendien werd de ruimte gebruikt om er catechismusles aan de plaatselijke kinderen te geven en werd er op zondagnamiddag de rozenkrans gebeden. Vijf jaar later werd door het stadsbestuur (dat eigenaar werd) een groen parkje rond de kapel aangelegd. In 1842 werden er nog bomen geplant.

De zuidelijke zijde van de Lokerenkapel, links een dichtgemetselde nis, die mogelijk (maar eerder onwaarschijnlijk) dienst deed als oorspronkelijke ingang.

Mogelijk bevond de ingang van de kapel zich aan de zuidelijke zijgevel, waar zich nu nog een muuropening met beeldnis en aandak bevindt. De geringe hoogte van de dichtgemetselde deuropening zorgt nochtans voor enige twijfel.

De glas-in-loodramen, de gecementeerde klokkenstoel en vooral het zadeldak met Vlaamse pannen bepalen het uitzicht. Het interieur met een tongewelf is bepleisterd en bezit een terracotta tegelvloer. Vooraan staat een Mariabeeld met kind op een houten barokaltaar.

Atlas der Buurtwegen, 1841. 1.Lokerenkapel; 2. Restanten van het omgrachte Ter Mere, later Lokerenhof 3 mogelijk buitengoed. De (restanten) van de boerderij Ter Mere bleven -althans volgens een topografische kaart- zichtbaar tot 1928.

Wat minder gekend is het feit dat de Lokerenkapel vanaf 6 november 1765 ook een vaste ontmoetingsplaats was van de Turnhoutse 'Confrérie van de Jacht'. Zij kregen hiervoor toestemming van de bisschop van Antwerpen, na gunstig advies van de landdeken van Hoogstraten. Tijdens de wekdagen van het jachtseizoen wilde de

Confrérie 's morgensvroeg in de kapel een H. Mis laten opdragen, vlak voor de aanvang van de jacht in het nabijgelegen Grotenhoutbos. De collecte die tijdens deze vieringen werd opgehaald kwam deels ten goede aan de Sint-Pietersparochie en deels aan de Lokerenkapel. U leest het goed. De kapel was/is eigendom van de kerkfabriek van de Sint-Pietersparochie, maar maakt sinds 1928 deel uit van de parochie van Onze-Lieve-Vrouw Middelaers.

Een overdadig versierd Mariabeeld in de meimaand [jaren 1950], foto: Marie-Louise Vanderschommen – Nuyts

Een feeëriek verlichte kapel, foto: Marie-Louise Vanderschommen – Nuyts, ongedateerd.

Detail, Stadsarchief Turnhout Foto 04284_01, s.d. [1930-1950]

Een openluchtmiss aan de zuidkant van de kapel, naar aanleiding van het 250-jarig bestaan van de kapel in 1964. In dat jaar werd 'het Comité Feestelijkheden' opgericht door Willy Van Damme en Pierre Vanderschommen, later beter gekend als de 'Mariavrienden van de Lokerenkapel'. Foto afkomstig van Jeanne Gorremans - Van Gael (oud - gemeenteraadslid in Turnhout), nu SAT.

Twee foto's van de openluchtmis n.a.v. het 250-jarig bestaan van de Lokerenkapel, 1964, foto: Marie-Louise Vanderschommen - Nuyts

Tot de jaren 1930 vond er in de omgeving van de kapel nog een wijkkermis met oude volksspelen plaats.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog, in 1941, werd in opdracht van de stad, bij gebrek aan voldoende schuilkelders, naast de Lokerenkapel een gebetonneerde schuilloopgracht gegraven.

In de 20ste eeuw werd de Mariadevotie onverminderd verdergezet. Naar aanleiding van het 250-jarig bestaan van de kapel in 1964 werd een feestcomité opgericht dat al snel de naam droeg van 'Mariavrienden van de Lokerenkapel'. De eerste voorzitter was beroepsmilitair Willy Van Damme, die werd opgevolgd door Pierre Vanderschommen (Nossegem, 1927 – Turnhout 2017).

Pierre en zijn echtgenote Maria-Louise Nuyts woonden op de Steenweg op Gierle en keken vanuit hun woonkamer op de eerste verdieping recht op de kapel.

Dit was de start van een jaarlijkse kaarsoffering en processie door de verschillende Mariawijken en jeugdgroeperingen van de parochie. Uitzonderlijk startte deze keer de processie aan de kerk in Vosselaar.

Nadien volgde het lof aan de Lokerenkapel, voorgedaan door aalmoezenier Raymond Eggers, die meer dan 33 jaar herderlijke taken verrichtte in het opleidingscentrum in de Kazerne Blairon.

Westkant van de kapel met de toegangsdeur. De toegang staat in één rechte lijn met de hoofdingang van het vroegere omgrachte Ter Mere, later het Lokerenhof, nu bloemenwinkel Verde Van Gool.

*Het Mariabeeld 'in vol ornaat', 1981, foto: Marie-Louise Vanderschommen – Nuyts
In 2006 restaureerde Chris Campers het schilderij aan het altaar.*

In de daaropvolgende jaren startte de processie op de koer van de weverij Vueghs aan de Steenweg op Gierle richting kapel. Vanaf mei tot oktober was de kapel geopend op alle dagen van 14.00 tot 16.00 uur. Elke zondag om 14.00 uur werd de rozenkrans gebeden; het rozenhoedje werd in de Mariamaanden mei en oktober gebeden elke avond om 7.30 uur.

Op 24 mei 1967 was er een brandstichting in de kapel door twee minderjarigen. De omvang van de schade is niet duidelijk, maar er werd wel geschreven over een schatting van de herstellkosten van 15.570 fr. In 1975 werd het hele dak vernieuwd, d.w.z. het onderdak, de balken en de dakpannen.⁴

In 1987 werden restauratiewerken aan de kapel uitgevoerd. Onder impuls van Pierre Vanderschommen, voorzitter van de vriendenvereniging, werden de noodzakelijke voegwerken in eigen beheer uitgevoerd.⁵

Karel Bauweraerts, een gepensioneerd voeger, wilde het werk uitvoeren op voorwaarde dat de oude voegen vooraf door anderen werden uitgeslepen. Deze klus werd geklaard door Jos Boermans, Jozef Friant, Geert Moelans, Erwin Peeters, Marcel Peeters, Leo Rooyackers en Pierre Vanderschommen. De daaropvolgende 'grote kuis' werd uitgevoerd door Maria Claessen, Jeanne Marynissen, Lisette Van Houtven, Narda Seegers, Tresa Sterkens en Marie-Louise Vanderschommen - Nuyts. Zo werd het restauratiedossier, dat begroot werd op bijna 200.000 fr., gerealiseerd voor nog geen 2000 fr.! Dit bedrag werd door schenkingen bijeengebracht.

Bij de ingebruikname van de kapel op 4 juli 1987 waren Marcel Vandamme, voorzitter van de kerkfabriek van Sint-Pieter, E.H. Frans Kerstens, pastoor van de O.L.V. Middelaeskerk, en burgemeester Richard Proost lovend over dit toonbeeld van actieve en daadwerkelijke buurtwerking.⁶

Na de mis was er een receptie in het huis (Gierlesteenweg 159) van Mieke Veulemans, weduwe van boekbinder Theophiel Van Offenwert.⁷

---

⁴ *Het Volk*, 4 juli 1987.

⁵ *Interview met Marie-Louise Nuyts, weduwe van Pierre Vanderschommen, 21 januari 2022. Haar vader Frans Nuyts had al in de jaren 1920 een herberg rechts (en deels op het perceel) van de Kazerne Blairon. Rond die tijd telde het gehucht Lokeren maar liefst 15 herbergen en/of cafés! Marie-Louise was aanwezig bij de eerstesteenlegging van de kazerne.*

⁶ *GVA*, 6 juli 1987.

⁷ *Verslag Kerkfabriek Sint-Pieter.*

Van deze renovatiewerken bevindt zich sinds kort een knipselmap in het Turnhoutse stadsarchief, geschonken door Taxandria, de Geschied- en Oudheidkundige Kring.⁸

De Lokerenkapel vlak na het herinvoegen van de buitengevel, juni 1987, foto van Lily Leys via Marie-Louise Vanderschommen – Nuyts

De onmiddellijk omgeving van de Lokerenkapel lag op het laagste punt van de buurt. Bij hevig onweer stond de Steenweg op Gierle er geregeld volledig blank. foto: Marie-Louise Vanderschommen - Nuyts

---

⁸ SAT, 182#121

Openluchtmis naar aanleiding van de 275ste verjaardag van de Lokerenkapel. Op 6 mei 1989 werd ten zuiden van de kapel in de tuin een eucharistieviering voorgegaan door pastoor Kerstens. De homilie werd gehouden door pastoor-deken Cuyvers. De verschillende wijken van de parochie offerden kaarsen ter ere van Maria. De viering werd opgeluisterd door de harmonie De Xaverianen. Rechts staat Pierre Vanderschommen, toenmalig voorzitter van de 'Mariavrienden van de Lokerenkapel'. Foto: Jeanne Gorremans - Van Gael en Taxandria, nu Stadsarchief Turnhout.

Sinds 1964 plaatst het comité van de Lokerenkapel jaarlijks een kerststal in de voortuin van de Lokerenkapel, geïnspireerd door de kerststal op de Grote Markt in Turnhout. In de eerste Kempische stal stonden aanvankelijk moderne beelden, ontworpen en uitgevoerd op unalitplaten door milicien P. Bourgeois.

Al zeker in 1966 werden levensechtere beelden / poppen gehuurd van François Boone en zijn vereniging 'Kerstmis in de Stad'.

De eerste kerststal met moderne beelden, uitgezaagd uit unalitplaten door milicien P. Bourgeois, 1964, foto: Marie-Louise Vanderschommen – Nuyts. Later werden deze beelden in de kerstperiode in de kapel geplaatst.

In de kerststal zien we wassen beelden staan, die gehoord werden van 'Kerstmis in de Stad', 1966, foto: Marie-Louise Vanderschommen – Nuyts.

Terzijde: Op de achtergrond links, staat wat dieper gelegen nog de voor die tijd zeer moderne villa van Arthur Robberechts (van de brandkastenfabriek), ontworpen door architect Frans Schoeters in 1940. Voor de plannen, zie: SAT BOUW#1940/4809

De huidige stal dateert al zeker van 1984. In januari 2008 kwam de stal uitgebreid in het nieuws toen vandalen het wassen Jozefbeeld hadden stukgeslagen. Sindsdien was Pierre Vanderschommen nooit nog gerust in de kerstperiode. Dagelijks ging hij de stal inspecteren en de collectebus legen. In 2013 werd de kerststal voor de 50ste keer gezet.

Foto <https://kempensekerststallen.be/kerststallen/> Sinds het najaar van 2021 plaatst een team o.l.v. Fons Bosch van de Oud-Strijderslaan met nieuwe vrijwilligers de stal. Hopelijk wordt zo de mooie traditie nog vele jaren verdergezet!

Tot in 2014 vond elke eerste zaterdag van de maand een misviering in de Lokerenkapel plaats. Door het dalend aantal kerkgangers en het ontbreken van een priester die wou voorgaan in de eucharistie verdween grotendeels de religieuze functie van de kapel. Zou het niet fijn zijn, mocht deze ooit bloeiende gebedsruimte in de toekomst opnieuw een maatschappelijke of sociaal-culturele invulling krijgen?

In 2017 werd in opdracht van de Kerkfabriek van Sint-Pieter een materiaaltechnisch onderzoek uitgevoerd door Patrimoon, Studiebureau historisch erfgoed. Hieruit bleek dat meerdere onderdelen zoals het metselwerk, de klokkenstoel, een muurplaat en de houten dakstructuur moeten hersteld of vernieuwd worden.

Situatie Lokerenkapel september 2021.

Hopelijk kunnen op korte termijn, vanuit meerdere instanties en een hernieuwde buurtwerking, de nodige fondsen gevonden worden voor de noodzakelijke restauratie en herwaardering. Op 6 oktober 2021 nam Fons Bosch als vertegenwoordiger van de Vrienden van de Lokerenkapel het initiatief om hun werking nieuw leven in te blazen. Ook de kerkraad van Sint-Pieter wil zijn schouders mee onder het dossier zetten.

Zou het niet geweldig zijn, mocht de Lokerenkapel opnieuw een ontmoetingsruimte en bezinningsplaats voor buurtbewoners worden, maar zeker ook voor studenten van de nabijgelegen hogeschool en voor de vele werknemers en passanten van Campus Blairon?

Bronnen:

http://stadsarchiefturnhout.turnhout.preview.anaxis.be/_uploads/www.stadsarchiefturnhout.be/TRAM_41/downloads/Stadsverslag_1896.pdf

H. de Kok, De "Confrérie van de Jacht" en de Lokerenkapel, in: *Taxandria*, 1995 (LXVII), p. 247-249.

Parochiearchief Sint-Pieter Turnhout

Met dank aan Marie-Louise Vanderschommen – Nuyts, Jeanne Gorremans - Van Gael, Luc Vandamme, Carl Proost en Juan Luyten

Bert Hendrickx

Taxandria, Geschied- en Oudheidkundige Kring

bhendrickx@gmail.com

014 44 04 85 - Hertenstraat 18 – Turnhout

